

خیلواکی

استقلال

www.esteghlal.net

دوشنبه ۱۸ دسمبر ۲۰۲۳

دوکتور نور احمد خالدي

تکامل زبان دری/فارسی/تاجیکی در منطقه

در این مختصر تکامل تاریخی زبان دری/فارسی/تاجیکی بررسی میشود:

اول- زبانی را که در افغانستان دری، در ایران فارسی و در تاجیکستان تاجیکی مینامند همه ریشه مشترک داشته و زادگاه آن باختر (بکتريا) بخصوص شمال افغانستان در بغلان، تخار و بلخ باستان است. این زبان، به موجب کشفیات باستان شناسی (کتیبه های سرخ کوتل، رباطک و یکاولنگ) زبان مردم این منطقه در عصر کوشانیها (۶۰م تا ۳۷۵م) بوده که قسماً همزمان میباشد با استیلای اشکانیان یا پارتیها بالای فارس؛

دوم- زبان مردم فارس در عصر تهاجم یونانیها به زعامت سکندر مقدونی به فارس، یا زمان حاکمیت هخامنشیان، زبان ایلامی بود و این زبان هیچ ارتباطی با زبان مردم باختر در عصر شاهان یونان-باختری و متعاقب آن شاهان کوشانی، یفتلی نداشته است؛

سوم- پارتها یا اشکانیان که مکان اصلی آنها سرزمین پرته نام داشت، که معادل ترکمنستان امروزی است، به مدت ۴۷۷ سال (۲۳۸ق.م تا ۲۲۶م) بعد از سلوکیها امپراتوری بزرگی را در فارس ایجاد کردند و قلمرو حکومت شان از بین النهرین تا کوههای هندوکش امتداد داشته است. فارسها در سرزمین خود بر آنان شوریدند و خود نیز وحدت و همدلی را از دست دادند و در نهایت اردشیر بابکان چیره شد و تمام تمدن اشکانیان به آتش کشیده و نابود گردید. در نزدیک به پنج قرن حکومت اشکانیان در فارس زبان پهلوانی (پهلوی) با خط آرامی مروج بود و دین زردشتی به عنوان دین رسمی مورد احترام بود و در دوران آنها کتاب اوستا نوشته شد.

چهارم- اصطلاحات فارسی قدیم (عهد هخامنشیان)، فارسی میانه (عهد ساسانیان) و فارسی جدید (دو صد سال بعد از معرفی اسلام در فارس) بنیاد علمی و تاریخی نداشته توسط ملی گرایان فارسیست برای نشان دادن تداوم زبان فارسی امروزه در ایران با سابقه تاریخ آن کشور جعل شده اند. در

حقیقت زبان عصر هخامنشی ایلامی بود، زبان عصر اشکانیان پهلوانی (آرامی) و زبان عصر ساسانی نیز پهلوی بوده است؛

پنجم- پارسیک زبان مؤبدان زرتشتی بود که با هجوم اشکانیان زرتشتی خراسانی به فارس برده شد که ریشه در زبان دری مردمان باختر عصر یونانو- باختری و کوشانی دارد؛

ششم- برای عربها سرزمینهای جانب مشرق عربستان، فارس، مردم آن عجم و زبان آنها نیز طبیعتاً "فارسی" بود، اما وقتی لشکریان عرب فارس را فتح کردند و به خراسان رسیده شهر مرو را که در دلتای دریای مرغاب قرار دارد، مرکز اداری فتوحات شرقی خود قرار دادند، تأیید کردند که زبان مردم خراسان دری بوده و از زبان مردم فارس که در آن زمان پهلوی بود، متفاوت است؛

هفتم- در قرون اول اسلامی زبان دری در ماوراءالنهر (بخارا، سمرقند) خراسان (مرو، نیشاپور، هرات) و سیستان به مقام زبان اکثریت مردم رسیده بود تا جائیکه در عصر امارت طاهریان هرات (۲۰۶-۲۵۶ق) رسم الخط عربی برای مکاتبات پذیرفته شد، و شاعرانی به پختگی رودکی سمرقندی (۲۴۴-۳۲۹ق) را در آغوش خود پرورده در عصر صفاریان (یعقوب لیث: ۲۴۷-۲۶۴ق) و متعاقب آنها سامانیان (۲۴۲-۳۸۹ق) و بخصوص در عصر غزنویان (۳۵۱ - ۵۸۲ق) به مثابه زبان دیوان شعر و فرهنگ به زبان افهام و تفهیم بین مردمانیکه زبانهای مادری متفاوتی داشتند مبدل گردیده بر سائر زبانهای منطقه غلبه یافت؛

هشتم- زبان دری با دربار و دیوان شاهان سلجوقی ترکتبار (۴۲۹-۵۹۰ق) از ماوراءالنهر به فارس رفته اصفهان را مرکز اداری خود قرار دادند. در این زمان مردم فارس که در چهار قرن حاکمیت اعراب مسلمان زبان پهلوی شان به عنوان زبان گبر مورد تاخت و تاز اعراب بود، با آغوش باز زبان دری مردم خراسان را پذیرفتند. گسترش زبان دری در فارس طوری سریع بود تا جائیکه یک قرن بعد شاعری به پختگی سعدی شیرازی که اصلاً زبان مادری اش پهلوی بود، ظهور کرد که کتاب های گلستان و بوستان او به عنوان کتب درسی زبان دری، که در اینزمان آنرا در فارس فارسی مینامیدند، در مدرسه های تمام سرزمینهای حاکمیت ترکتبارها (تیموریها، بابرهای، ایلخانان، صفویان، افشاریها، زندیان، قاجاریها) و پشتونها (سلطنتهای دهلی، سوریها، لودیها، هوتکیها، ابدالیان، سدوزائیان، بارکزائیان و محمد زائیان) به مردم درس داده میشد که یکی از عوامل گسترش زبان دری/فارسی محسوب میگردد.

نهم- قابل توجه است که برای نزدیک به نهصد سال شاهان ترکتبار و پشتون تبار بدون تبعیض زبانی و برتری طلبی زبانی به ترویج زبان دری/فارسی در قلمروهای تحت حاکمیت خود پرداخته و این

زبان را به حیث زبان دیوانی و دربار مورد استفاده قرار داده اند در حالیکه زبان مادری خود شان ترکی و یا پشتو بوده است. این امر نه بخاطر برتری زبان دری/فارسی، بلکه بخاطر تقسیم عملکرد منطقی زبانها بوده است. بطور مثال زبان ترکی زبان اردو، سپاه و قشون بوده، زبان عربی زبان دین، کلام، فلسفه و علم و زبان فارسی/دری زبان دیوان و دفتر و مکاتبات اداری کشوری و شعر و ادب.

البیرونی کتابی نوشت در مورد خواص گیاهان به عربی و در مقدمه آن نوشت این کتاب را با زبان ترکی که زبان مادری من است و یا با زبان دری نمی توانستم بنویسم، بلکه مجبور شدم به عربی بنویسم! حتی امروز تمام نامهای اعضای بدن در علم طبابت به زبان عربی بیان می شوند چون معادل دری/فارسی برای آنها موجود نیست.

دهم- متأسفانه این برخورد بدون تبعیض و بدون برتری جویی در برابر زبان دری/فارسی بعد از به قدرت رسیدن فارسیستها (رضاً شاه) در فارس ۱۳۰۴ هجری شمسی تبدیل به سیاست غلبه و تفوق طلبی فارسی در ایران گردید که سائر زبانهای مردم ایران را مورد هجوم قرار داده هیچ امکان تکامل ندادند که این سیاست تا امروز ادامه دارد. همچنان در افغانستان برخورد تاریخی بدون تبعیض زبانی و بدون برتری جویی زبانی دری/فارسی حکومت با به قدرت رسیدن گروههای فارسیستی شورای نظاری در سال ۲۰۰۱ میلادی تغییر یافته، به پیروی از برتری طلبان فارسیست ایران بزرگ، با یک هجوم فرهنگی گسترده به ترویج زبان و مصطلحات مروج ایران در افغانستان پرداخته، گرایشهای پشتون ستیزی و دری ستیزی را در سرلوحه برنامه های ایدولوژیک خود قرار دادند.

(پایان)